

ozata a' holdnegyedre tukmáltatik. b) De még valótlanabb színű azon balhiedelem: midőn a' negyed bekövetkezte előtt vagy utána egy kétnappal történik időjárait átmenet. c) Igaz ugyan, hogy a' hold a' tenger-apály 's agálynak szembe-üldőleg kétségtelenül okozója, de általános időjáratra befolyását és azzal mikénti összeköttetését, mint szinte ezek alapját a' holdjelenetekből senki nem tudá még előteremteni. d). — Mert ezen hold-változásokkal majdnem úgy vagyunk, mint a' győri, óvári 'stb. kalendáriumokkal. T. i. „a' vak is talál garast;“ 's ekkor bezzeg hallani a' faluban illy modoru beszédet: „Hej komé, ugyancsak eltalálta ám a' győri kalendárium az esőt,“ míg a' másik, néhány puskalövésnyire eső szomszéd faluban — hol az eső a' port alig veré el — a' kalendáriummal együtt csinálóját is szidják. De mi természetesb, mint időgyártóinknak télre hideget, nyárra meleget jósolni (post nubila Phoebum,) — bár e' tekintetben (bocsánat önöktől t. időgyártók) a' tyukvakarásnál többet nem értenek. — Azért hála neked Mezei naptár, te jég-törője a' világosságnak sok megrögzött vakság 's balhiedelem után! —

A' tárgyak előérzeti tapasztalatból foly ki tehát azon tudomány, melyből időjáratok jelenetekre következethetnek annyiban, mennyire az előérzetek biztos jelenségeknek hitelt adhatunk, — úgy t. i. a' mint az előérzetek rövid vagy hosszabb időre nyulnak ki. E' kör szerfelett határozott állapota valótlansága azon állítást: mintha több hét, vagy egy év, vagy a' mi feltünőbb egy század időjárását ha nem is csálhatlanul, de megengedve közelítést, előjósolni lehetne. Az oly egyedeknek fölépte is (kik tagadni nem lehet, némi tapasztalattal bírnak), fogalmai, vagy elvei nem a' legtisztább kutforrásuak, 's többnyire hirnèvre, megcsudáltatásra irányulnak. Már ha az ember előérzetét az időjárásra nézve nem képes rendszerezíteni, — annál kevesbbé hathat az állatok előérzeti kifolyásába, hogy ott az első ható és annak kapcsát tisztán felfogja, a' kutforrást tulajdonná tegye. E' tekintetben helyes kivétellül szolgálnak az utrechti fogásban sinylődött hadvezér d' Ijona val tapasztalatai, — ki unalmából fogháza számos pók-hálót figyelem-tárgyul, véve a' különös hálózatra, változó fonatokra, a' pókok fekhelyére alapított egy legbiztosb időjós-lati ismérteket 's kiszabadulása után l' aranéologie czím alatt egy munkát juttatott napfényre. Állítja: hogy Pichegru hadvezért pókjai által ő segíté Hollandiáé elfoglalni. — A' póknak 100nál több faja: alak, nagyság, természet és hálózatra nézve szerfelett különböző. —

Ezenkül az időjárat égi jegyekből is ítéltek, millyek: a' reggeli és estpír; a' csillagok fénye, homálya; a' szelek iránya és ereje. A' regg- és estpír rendkívüli vörösségének származása 's időjáratra befolyhatása még nincs eléggé kiújíthatva. Melville azt tartja: hogy a' pír az első megjelenő napsugárban előbb a' kék, azután a' sárga, és végül a' veres színsugár tűnik el. Az erős estpír széljelnek tartatik. Az estpír indokul azt is hallám már felhozni: hogy az az atlanti oceán színének a' szél által felkavartával, — és e' szerint a' leáldozó napsugaraknak fel a' magas égre viszszatükrözéséből eredne. De a' szél iránya 's ereje is tekintetbe véte-tik. A' szél inkább meleget mint hideget von maga után, — a' napkeleti száraz és hűvös szokott lenni; — közép Európában a' déli és délnyugati esőt reméltet. A' téli állandó és növekedő hideg a' szélsérend kifolyása.

Az időjóslok következő pontokra is fordítják figyelmüket: a) az állati előérzet pontosságára. b) növények késő kifejlődésére, színére 'stb; ugyanezt érte magvaikról is. c) — A' körüli tárgyakra, különösen a' hegyláncokra fordítva szemekét, 's az ottani szokott időjárásról pontos tudomást szerezve. d) — Több évnek időjárataiból rendszert merítenek 's ennek lánczolatát — belátott okoknál fogva jövőre alkalmazzák. e) A' légmértől is többnyire ki nem felejtve. f) — Ez öt pontot szigoron egymással összehasonlítva. —

De mind e' mellett időjósaink legtöbbnyire setétben tapogatóznak; — 's hogy bizton időjárást nem jósolhatni,

ime megsugom; mert 1) — az időjósok legtöbbnyire csak a' közel hegylánczot veszi tekintetbe, pedig bő ismérvekkel kellene nekik birni földgömbünk hegylánczolatiról. Ez annál nyomatékosb, minél inkább ereszkedünk a' hegylánczoknak egész tartomány-időjáratok fontosságába. P. o. a' Kárpátok éjszakiul körülövedve hazánkat, ezt az éjszak dermesztő hidegétől igen megóvják. 2) A' hegylánczolatokon kívül ezek terjedelme, körüli sík, tengerszín feletti magassága, egymástól távolsága is tekintetbe veendő. 3) — A' szelek külön világ-részek és tartományokban külön természetűek*, és nagy tör-lő vonást tesznek időjósolatokra, gyakran rögtön előtörvén. — Rendes járatu szelek: a' hideg és meleg égalja-lattiak; el-lenben rendetlenek azok a' mérsékelt égövi tartományokban. A' tengeren uralkodó szelekből a' Passat-szeleknek (mons-sons) leginkább örvend a' hajós. A' szelek természetéből leg-többet meríthetnének úgy szólván időjósaink, mert szemelől nem kell tévesztetni: hogy a' légkörben mintegy összefüggő egészen eredő mozgások egymásra lánczolatosan hatnak. 4) — A' földgömb szélességi fokaira nézve az évszakok kü-lönbőségét, különösségét és természetét. 5) — Nem különben az időjárat (mindennapi tapasztalás szerint) mint szélességi fokokra, úgy egyes tájakra nézve is egészen más szint ölt magára. Ismérve ezeket összehasonlítani — 's feltéve több évi dús tapasztalati eredményt — csak így lehetne remény egy bizonyos ország időjárása előleges combinálására. 6) A' föld színének különböző 's természetében leginkább eltávozó pontjain, — ugyan annak 's a' viznek párolgási mennyisé-gét; — egyes esővel ennek hüvelyk mértékbeni magassá-gát (egy egész évre szolgálót is beleszámítva) tudni kellene. Illy módon az egész földgömbön évről évre nemcsak baro-meter, thermometer, ombrometer, atmidometerrel vizsgálato-kat tenni, de azokat tanulság okaért jó eleve köztudomásra is juttatni kellene. Végül 7) még le kellene számtalan időjós-nak hiu pöffeszkedéseiről mondani, 's tapasztalatlanságot vak-merő elbizottság és ráhagyással nem pótolni, — de nyilván-nyitná inkább mindenki nézetei előforduló hibáit.

Mindezekből igen bőven kiviláglik a' tapasztalatok, szakis-méret és előkészületeknek — egy időjárat csak megközelítő e-lőjósoltására is nagy szüksége; 's hogy e' tekintetben egy ember-élet nem elég, mert egyesnek nézete tétovázó, hanem több e-gyednek részletes ösmereti 's tapasztalati összlege kívántatik. A' fenirt czélra vezető meteorologica tapasztalatokban az egész tudományos világ ugyancsak még hátra van. Azért ne legyen egy nemzet se hanyag: honában meteorologica tapasztala-tokat — erejéhez mérve — gyűjteni. És itt igen szép al-kalmam van „a' magyar orvosok és természet-vizsgálók“ együletének egy csekély indítványt tenni. — Epen nem két-lem pedig a' t. egyület rendszere czélirányosságát, de más részről nem tartóztathatom magam nyilvánítástól: hogy hiva-tását egy igen szép oldalról betöltené, ha köréből néhány jelesb egyedet — évről évre tartandó meteorologica vizsgálatok-ra megbizna természetesen csak olyakat, kiknek arra ele-gendő kedvök, 's idejük lenne. (Vége köv.)

Töredékek a' kisdodvás érdekében.

III. Vélemény az intézetek nevezetéről.

(Folytatás és vége.)

Viszszatérek ezennel az imént félbenszakított észrevételre, a' gyermek-nyelvi gyakorlatra — gyermeknek rövid, hangza-tos, könnyű éjtésű szó kell oly dolog megnevezésére, melyet vele megkedveltetni akarunk. A' tapasztalás megtanított, hogy a' „kisdodvó-intézet“ sem fér a' kisdodvó fejé-

* A' szelek igen különböznek, már gyakran egyes táj is mutat-hat fel sajátosságát — A' száraz földi szelekből legjelentéke-sebbek: az Afrika partjain dulongó tornádók, parti szelek (Küstenwinde), Chamsin, samum, Harmattan, Sirocco. — Egé-szen különböző a' forgószél. K.

be. Hoszszu és alkalmatlan az. Saját harmadfél éves fiacskámát csak nagy nehezen bírhattam arra, hogy megszokja azt, legalább intézetnek nevezni. De a példány-intézet többi gyermekei mit tőnek? Iskolának nevezték azt mindig 's változatlanul, — részint, mert szüleiktől így hallák nevezetni, részint, mert kellemesb volt nekik a rövidebb szó! Így a gyermekek szülei által, 's viszont a szülék gyermekei által folyvást jobban megerősítettnek azon balhiedelemben, hogy az ovó-intézet csakugyan iskola. Hiába akkor minden bölcselkedésünk, 's bizonygatásaink, ha illy hadsereg tör ellenünk. De ha a szülék hatottak gyermekeikre, jobb meggyőződésünk 's öntudatunk ellenében, — viszont hassunk mi a gyermekek által a szülékre, az ügy érdekében. Ha a gyermekek mindig ovodának nevezendik, végre a szüle is elhiendi, mikép az csakugyan más mint az iskola.

Hogy pedig a gyermekek könnyen és szívesen fogadják el az ovoda szót, ismét a tapasztalás tanított meg. Pár héti gyakorlat elég reá. A példány-intézet gyermekei legujabb időben mind ovodának nevezik. Nem szeretek nagy súlyt vetni a gyermek izlésére vagy akaratára, de ki sem kell egészen feledni a számításból a gyermek vonzalmait. Nem holmi értetlen, dedőféle gyermeki találványok bírnak eldöntő súlyal; nem is gyermekekre kell bízni efféle találványozásokat; de nekünk kell olyakat kitalálnunk, mik a gyermeknél viszhangra találjanak. — Hogy e szó ovoda olly könnyű elfogadtatásnak örvendett — legalább a pesti példány-intézet kisdedeinél, — annak egyik titka ott rejlik: hogy e szó épen annyi szótagból áll, sőt még olly hangzón is végződik, mint az „iskola“ szó; ennél fogva az énekesékhöz, hol előbb „iskola“ volt, mind hangmérték, mind rimre nézve igen jól bele illik; tudjuk pedig, mi hatalmas segédeszköz kisdéd irányában a vers és ének mind az emlékezetben tartásra, mind a megkedvelésre nézve. — Ezen tekintetek, 's a lágyabb hangzás az ovda nevezetet gyermek irányában önként mellőzik.

Elmondám ime, e tárgy körüli nézeteimet, 's benső meggyőződésemet. Győző okoknak, ha ellenkezőre tanítanak is, szívesen engedek. De ohajtásom minden esetre az: hogy állapodjunk meg már valahán nemelly elnevezések mellett, hogy ne gondolja magát boldog boldogtalan feljogosítva, mint legujabban is történik új meg új, cifránál cifrább nevezetek kitalálására. Mindenek előtt tudnunk kell: mi az, a mit akarunk; úgy majd könnyebben eligazodunk az iránt: hogy hová akarunk.

Tant de bruit prour une omelette! mondandja valaki; mitsem tessz. Legalább is nyolcz czéltalan szó kiküszöböltetése megérdemli a fáradságot. Pesten, télhó 30kán 1947.

Ney Ferencz.

A veszélyes találkozás.

(Francia beszély.)

(folytatása.)

Alig mondá ki e szavakat, midőn egy férfi vagy inkább sirból kiugrott ábrándkép, halvány, beesett arczczal, kékes ajakkal 's lázasan fénylő szemekkel hozzá jöve, hústalan karját feléje nyújtá 's kiálta: „Te misem vagy! Távozzál innen! el! e palota enyim, itt csak én, én, a király, vagyok ur 's akarom, hogy innen nyomban menj el, akarom, hogy Spanyolországból kitakarodjál, hallod?“ Utóbbi szavaknál a szerencsétlen uralkodó erőltlenül 's elbágyadva dőlt az őt mindig követte orvos karjaiba. A király mintegy csoda által megszabadult a szomorú krisistől, melly napjait fenyegeté. Egy nevezetes és váratlan segély épen azon perczben, midőn végsohaját várták már, életforrásit újra felnyitá. Ez valószínűleg csak néhány napi, tán csak néhány órányi elhalasztás volt, de bár mi rövid vala is ezen elhalasztás, nem kellett é annak halálos ítéletnek lenni Orleans Luizára nézve?

VII. Könnyen elképzelhetni, minő éje volt Mansfeld grának II. Károly feltámadása után. E' nevezetes éj reggelén, 1689ki febr. 11kén, komor gondolatokba, mellyek lelke legbelsején rágódtak, merülten üle még, midőn a spanyol főminister, Oropesa gr., bejelenteté magát. „Gróf ur,“ szóla ez belépte után, „engedje meg tért adnom az örvendetes gondolatnak, hogy a szavak, mellyeket tegnap lázforróságban lebbente ki a király, excádra nem tőnek kellemetlen benyomást. Hála az égnek, melly Spanyolországot kegyesen öntalmazá untalan, ő fels. ma tökéletes egészsége birtokában van 's épen ezen krízis, melly legkeményebb csapással fenyegeté Spanyolországot, menté meg szeretett uralkodónk drága napjait; azonban excád a' tegnapi eseményre viszszaemlékezésének érzése kegyetlenül megkeseritené a' gyönyört, mit ézen annyira szerencsés esemény kedélyeinknek okozta. Ma reggel ő fels. igen busnak mutatkozik, megtudván, mennyire vivé őt betegsége 's e' sajnát a' király maga kívánja önnök tudtára adni.“

Mi nyugtalanul várta Mansfeld az estét, melly neki még egyszer adott alkalmat látni a királynőt! Végre elérkezett az epedve várt éj; ő a palotába ment 's nem csekély csodálattal a királyt tökéletesen felidültnek találta. Látásakor hajladó volt hinni az ember, hogy új szerződvényt kötött az élettelle. Ez volt legalább orvosainak véleménye 's ők nem csalódtak; mert II. Károly még a XVII. század végeig élt, mellyet halvány légtüneményként világita meg gyöngye sugarival. Mansfeldnek a királynő látása nélkül kellett eltávoznia. Midőn dugába dőlt reményei fölött busongva az előszobán ment keresztül, királynői egyenruhájú apród surrant el mellette, mereven tekintettel szemlélve őt. A' gróf elejénte nem ügyelt rá; de midőn az apród egyenlő lépést tartott vele 's árnyként kísérté őt, e' miatt nyugtalanodni kezdte. A' fiatal férfi egy csarnok végében rögtön megfogá köpenye csucsát, jelt adva neki, hogy kövesse. Mansfeld megrendült 's a kaulaut egy sötét tornácba követé, mellynek végében mintegy varázs által szőnyegajtó nyílt meg. Ujra bezáródván ez ajtó, rögtön egy nagy, sötét függönyökkel beagatolt teremben látta magát, hol egyetlenegy halványan égő gyertya határozatlan félhomályt terjesztgete. Mansfeld elejénte akartalan borzalomtól nem menekülhete; nem sokára azonban megnyeré a neki sajátos éberséget 's a terem egyik sötét zugában csak most vön észre egy nőt, ki feléje jöve. Ezen nő Orleans Luiza, Spanyolország királynője vala! „Nagy Isten! kiálta Mansfeld, „nagy isten! Csak ezt ne hagyj álomnak lenni!“ — „Gróf ur,“ kezdé a királynő, „nem tagadom, hogy a' lépés, mellyhez most folyamodom, tán bűnös; de isten, ki ismeri érzelmeim tisztaságát, megfogja azt nekem bocsátani. Önnök, gr. ur, el kell Madridot hagynia 's ez az, mire önt magam akartam kérni. — Oh! kérem önt, gr. ur, fusson Madridból, fusson Spanyolországból! Ezt öntől nem a király miatt kívánom, hanem!“ — „Mondja meg aszszonyom!“ — Hallgasson ki, Mansfeld ur; mi talán soha nem látandjuk egymást; hát megmondom önnök. Nosza! Kívánom azt, mi.“ Ezen elhatározó pillanatban a' szoba végében egy emberi lény elfojtott kiáltása egészen tisztán hallék. „Mi itt nem vagyunk egyedül!“ eliszonyodva szóla Mansfeld, kezét kardjára téve 's csak most szemlélé figyelemmel a' szobát, mellyben vala. Rögtön homlokára ütött, emberként, ki a' már látott helyre újra ráismert 's halkan e' szavakat mormogá: „Nekem úgy rémlik, hogy itt már voltam. De az lehetetlen! 's honnan e' hasonlóság? Hogy végre kiragadjá magát e' kegyetlen kételyből, fénhangon kérdé: „Aszszonyom, hol vagyunk?“ — „Buen Retiro palotában,“ csodálkozva felelt a' királynő, „mi baja önnök, gr. ur?“ — „Nem tart ön itt árulástól, aszszonyom?“ — „Oh nem, az iránt nyugodt vagyok. A' palota ezen része, a' hol vagyunk, igen távol fekszik 's egyetlenegy személy lakik benne, kinek hűségére és hajlamára bizton építhetek. Az apród, ki önnök eddig mutatá az utat, e' személyhez vélé önt kísérni. Egyébiránt szokásom őt rendszerint este meglátogat-